A SPECIAL FORM OF COMMUNICATION: THE DIALECTAL INQUIRY

Sorin Guia
Assoc. Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract:In order to collect linguistic material from the rural area, the investigator needs to employ a series of communicative techniques meant to determine the speaking subject to use a spontaneous, uncontrolledpronunciation, very close to the linguistic clichés employed by the linguistic community s/he belongs to. Furthermore, the dialectical inquiry involves collaboration between the two participants to the dialogue which the investigator may obtain by using techniques to draw attention, proposing affective conversation themes. As a result, the interlocutor will follow the narrative plot, avoiding control on pronunciation and hiding archaic or regional elements.

Keywords: dialectal inquiry, communication, indirect questions, thematic conversations, dialectology

Privit în diacronie, procesul prelevării materialului lingvistic necesar pentru realizarea unui studiu dialectal a cunoscut o dezvoltare considerabilă în ceea ce privește metodologia, domeniul și procedeele de care aceasta se servește. De fapt, actul de culegere a unei mostre de grai, la fel ca mijloacele de interpretare ulterioară a acesteia, nu se înnoiește de la sine și prin sine, ci se supune dinamicii societății, aceasta cuprinzînd și evoluția științelor limbii.

Odată cu instituirea interdisciplinarității ca procedeu prioritar în științe, din necesitatea depășirii granițelor fixe între diferite discipline, s-a schimbat perspectiva asupra metodologiei cercetării în domeniul științelor limbii, cît și asupra domeniului de cercetare, limba și limbajul ca realizare concretă a acesteia. Ca atare, limbajul uman nu mai poate fi cercetat înafara cadrului în care se dezvoltă și funcționează, societatea. Eugen Coșeriu subliniază caracterul social al limbajului astfel: „Într-adevăr, înainte de a fi un fapt social între altele, limbajul este baza a tot ceea ce este social și manifestarea de primară importanță a «sociabilității» umane, a faptului «de a fi cu alții», ceea ce constituie o dimensiune fundamentală a ființei omului"[1].

De aceea dialectologia este considerată „una dintre disciplinele cele mai „sociologice", întrucît dialectul reprezintă o încrucișare de conotații foarte variate și profunde – implicațiile sociolingvistice pe care le constatăm în dialectologia românească sînt deosebit de seminificante"[2], care stabilește conexiuni cu alte discipline umaniste, cum ar fi sociologia, psihologia și etnografia.

Ancheta dialectală reprezintă o metodă eficientă de culegere a materialului lingvistic, întrucît presupune interacțiunea anchetatorului cu subiecții și consemnarea în mod direct a informațiilor concrete legate de evoluția unui subdialect. Fiecare grai este individualizat prin intermediul modului în care vorbitorii săi întrebuințează faptele de natură fonetică, lexicală și morfologică. Metodele folosite pentru culegerea materialului dialectal sînt variate, mai ales dacă avem în vedere noile procedee privitoare la achiziția unor fapte de limbă relevante, dar și perspectivele de abordare ale problemei, diferite de la o etapă sau de la o școală lingvistică la

[1] Eugen Coșeriu, *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*, Editura Știința, Chișinău, 1994, p. 137.
[2] Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Scrisul Românesc, Craiova, 1984, p. 7.

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)

alta[3]. Matilda Caragiu Marioţeanu oferă o definiţie clară şi cuprinzătoare a anchetei dialectale,afirmînd că „ancheta dialectală propriu-zisă este acţiunea de strîngere, cu ajutorul unor informatori, a materialului dialectal, folosindu-se în acest scop chestionare, liste de cuvinte, albume, schiţe, fotografii şi desene etc. Acestea asigură culegerea sistematică a faptelor lingvistice care pot fi, astfel, uşor comparabile cu cele dintr-un alt grai”[4].

Potrivit lui Eugen Coşeriu, cercetarea dialectologică are drept scop „înregistrarea varietăţii idiomatice în vederea formulării de deducţii asupra modului în care funcţionează, se constituie şi se modifică tradiţiile idiomatice”[5]. Altfel spus, studiul graiurilor teritoriale are o mare importanţă întrucît oferă material foarte valoros pentru istoria limbii unui popor (sau a unei regiuni), mai ales datorită faptului că în acest fel se păstrează fenomene dispărute din norma literară[6].

Luînd în considerare studiile mai multor lingvişti români, putem considera ancheta dialectală drept o formă specială de comunicare bilaterală[7], bazată pe relaţia particulară care se stabileşte între anchetator şi informator şi realizată printr-un demers de tip euristic[8]; mai mult, aceasta nu urmăreşte doar varietatea „diatopică”, ci şi „prestaţia” individuală a vorbitorului înregistarat, în cadrul unei anumite tradiţii istorice[9].

Pe baza consideraţiilor de ansamblu ale informatorilor se poate realiza „o caracterizare paralelă a anchetei şi, uneori, chiar o caracterizare credibilă a anchetatorului”[10]. Aşadar „ancheta dialectală nu urmăreşte numai varietatea diatopică, ci din perspectivă sociolingvistică, şi variaţia limbajului în relaţie cu statutul vorbitorului înregistrat, „prestaţia” individuală a acestuia, în cadrul unei anumite tradiţii istorice”[11]. Astfel, se poate observa că între anchetator şi informator (care deţine registre de exprimare variate) se stabileşte o „convenţie” în ceea ce priveşte aspectul limbajului urmărit. În aceste condiţii „ancheta dialectală poate fi definită drept o formă specială de comunicare”[12].

Un factor care nu trebuie ignorat în această discuţie este *individul*, cel care generează şi suportă schimbarea, fiind atît subiect cît şi obiect al acesteia. În societatea actuală, individul primeşte informaţii extrem de variate din punct de vedere lingvistic prin intermediul unor canale multiple, cum ar fi contactele cu persoane care ultilizează diverse registre lingvisitice, facilitarea deplasărilor în zone sau ţări diferite şi, nu în ultimul rînd, avalanşa mass-media care pune la dispoziţia vorbitorului un mozaic de stiluri şi registre de limbă.

Astfel, o viziune asupra anchetei dialectale ca simplu act de decupare a unui eşantion de limbă, a *anchetatorului* ca simplu culegător al materialelor necesare şi a subiectului vorbitor ca „maşină de vorbit”, „purtător de cuvînt al graiului”, avînd la îndemînă un singur registru de limbă pe care îl foloseşte în toate tipurile de conversaţie nu mai este posibilă. Situaţia de comunicare, reacţiile şi comentariile subiecţilor anchetaţi şi alţi factori contextuali, care au fost

[3] Indiferent de obiectivele cercetării sau de unghiul de abordare a problemei, etapele mari pe care anchetatorul trebuie să le urmeze sînt aceleaşi: culegerea şi înregistrarea materialului lingvistic, respectiv interpretarea datelor.
[4] Matilda Caragiu Marioţeanu (coord.), *Dialectologie română*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1977, p. 66.
[5] Eugen Coşeriu, *op. cit.*, p. 113.
[6] Emil Petrovici, *Unele probleme de dialectologie şi geografie lingvistică*, în „Limba română”, nr. 1, Editura Academiei Republicii Populare Română, Bucureşti, 1954, p. 14.
[7] Valeriu Rusu, *Introducere în studiul graiurilor româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1977, p. 44.
[8] Stelian Dumistrăcel (coord.), Doina Hreapcă, Ion Horia Bîrleanu, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Editura Academiei Române, Iaşi, 1997, p. 70.
[9] Eugen Coşeriu, *op. cit.*, p. 113.
[10] Stelian Dumistrăcel (coord.), *op. cit.*, p. 93.
[11] Eugen Coşeriu, *op. cit.*, p. 133.
[12] Stelian Dumistrăcel (coord.), *op. cit.*, p. 46.

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)

multă vreme consideraţi neimportanţi[13] sînt privţi în studiile actuale ca fiind un element primordial în ceea ce priveşte interpretarea faptelor de limbă recoltate pe parcursul anchetei.

În afară deanumite cerinţe generale (inteligenţă nativă, dentiţie, audiţie, pronunţare normale),*subiecţii* ce urmează a fi chestionaţi trebuie să îndeplinească o serie de cerinţe, care decurg din scopul anchetei, cum ar fi: informatorul şi familia să fie băştinaşi, să fi trăit cea mai mare parte a vieţii în localitate, să fie cooperanţi şi comunicativi. Pe fişa informatorului se notează vîrsta[14], sexul, studiile şcolare, ocupaţii/profesii principale şi secundare, călătoriile mai importante şi stagiile mai îndelungate în alte localităţi, dacă cunoaşte şi alte limbi, dacă citeşte sau urmăreşte programele mass-media, situaţia soţului/soţiei şi a copiilor[15]. În înregistrările „mascate" este de datoria anchetatorului să păstreze anonimatul subiecţilor, notînd pe fişă doar iniţialele numelor şi prenumelor acestora. Există şi specialişti care susţin că aparatul de înregistrare ar putea constitui chiar un stimulent[16] deosebit pentru informatori cu personalitate[17].

De alegerea informatorilor depinde, în mare măsură, calitatea anchetei dialectale, subiectul vorbitor fiind „posesorul unor registre variate de exprimare"[18]. Este fundamentală selectarea informatorilor respectînd atît variaţia diatopică (studierea atentă a graiului unui sat nu poate fi reflectată prin anchetarea a zece subiecţi făcînd parte din două sau trei familii vecine), cît şi variaţia diastratică (selectarea informatorilor de vîrstă, condiţie socială şi studii diferite). Este interesant de urmărit cum, în cazul unor vorbitori, graiul local devine stil familiar, în alte situaţii se apelează la limba comună sau literară; în timp ce unii subiecţi pot aborda graiul dialectal în toate situaţiile, făcînd abstracţie de limba literară (în mod conştient sau inconştient), mai ales tinerii sau cei cu studii superioare pot aborda o varietate foarte apropiată de limba literară în toate

[13]*Ibidem*, p. 42, aminteşte cazul monografiei dialectale înfăptuite de către Ov. Densisianu, consacrată zonei de origine a familiei sale în care acesta comunică, în legătură cu desfăşurarea anchetei, doar perioada în care aceasta a fost realizată.

[14] Anchetatorul trebuie să interogheze persoane care să reprezinte mai multe generaţii, întrucît prin anchetarea tinerilor se poate scoate în relief influenţa limbii literare asupra graiului cercetat, iar prin înregistrarea persoanelor mai în vîrstă se evidenţiază autenticitatea graiului. Problema categoriei de vîrstă a subiecţilor anchetaţi a atras păreri diferite în literatura de specialitate: Emil Petrovici (în *Atlasul lingvistic român II, Introducere*) nu este de acord cu anchetarea persoanelor sub 30 de ani, deoarece „vorbesc un dialect foarte împestriţat de cuvinte literare"; Stelian Dumistrăcel, Doina Hreapcă, Ion-Horia Bîrleanu (*Ancheta...*, p. 97) susţin că femeile prezintă o mai mare comunicativitate: „la subiecţii femei am descoperit, adesea, mai multă mobilitate intelectuală şi, o dată acceptată convenţia de lucru, un caracter mai rezolut şi o mai mare comunicativitate, obţinînd rezultate comparabile cu cele mai bune prestaţii ale subiecţilor bărbaţi acomodaţi cu programul anchetei"; Ştefan Giosu (în *Dialectologie română*, p. 70-71) afirmă că „cei mai buni subiecţi sînt persoanele avînd vîrsta între 30 şi 65 de ani".

[15]Exemplu de întocmire a listei informatorilor: a) Maria P.: 81 de ani, 4 clase, pensionară; este comunicativă, cunoaşte foarte bine graiul local, a părăsit de foarte puţine ori satul natal; b) Daniela P.: 25 de ani, 12 clase, casnică; îi place să se uite la televizor, în special la programele de ştiri; deplasări la Piatra Neamţ, Iaşi, Timişoara; c) Viorel V.: 37 de ani, 12 clase, muncitor la fabrica de ciment din sat; a făcut armata la Timişoara; d) Neculai P.: 54 de ani, 8 clase, agricultor; a făcut armata la Constanţa; urmăreşte cu interes emisiunile politice; e) Leontina V.: 34 de ani, 10 clase, casnică; citeşte cărţi, reviste, ziare, merge destul de des la Piatra Neamţ; f) Aurelia P.: 50 de ani, 8 clase, casnică; se ocupă în special cu animalele din gospodărie şi frecventează tîrgurile săptămînale din zonă; se remarcă prin cunoaşterea graiului local şi prin expresivitate; g) Anuţa H.: 60 de ani, 4 clase, agricultor; nu călătoreşte aproape deloc, are 2 copii care au absolvit liceul, este pasionată de telenovele.

[16] Vezi D. Hreapcă, *Anchetele pentru culegerea textelor dialectale. Aspecte metodologice*, în LR, XXIV, 1975, nr. 2, p. 140-141.

[17] Cu toate acestea, pentru o anchetă dialectală, „formele de adresare în cadrul unei comunităţi, surprinse în vorbire (ceea ce presupune însă înregistrarea de contexte relativ scurte), magnetofonul şi microfonul perfect camuflate, ca şi faptul că discuţiile au loc în condiţii de contacte informale, pot asigura autenticitatea corpusului lingvistic relevant"; cf. S. Dumistrăcel (coord), *op. cit.*, p. 121.

[18]*Ibidem*, p. 46.

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)

circumstanţele. Prin urmare, este importantă selectarea informatorilor respectînd atît variaţia diatopică, cît şi variaţia diastratică[19] (selectarea informatorilor de vîrstă, condiţie socială şi studii diferite). În plus, interpretarea rezultatelor anchetei trebuie să aibă în vedere şi variaţia diafazică (urmărirea varietăţii folosite de subiectul vorbitor în diferite situaţii de comunicare).

Dacă vîrsta subiecţilor poate varia în funcţie de scopul cercetării[20] şi de criteriile stabilite de realizatorii anchetelor lingvistice respective, în scopul identificării unui raport corect între inovaţie şi conservatorism este bine să fie anchetaţi mai mulţi subiecţi vorbitori, de vîrste şi categorii sociale diferite. Trebuie avut în vedere că vorbirea dintr-o anumită zonă nu înseamnă doar conservatorism, ci şi inovaţie, iar anchetatorul nu poate considera că şi-a îndeplinit scopul cercetînd doar vorbitori de o anumită vîrstă şi un anumit nivel social. Mai ales în anchetele mai ample, este fundamentală selectarea informatorilor respectînd atît variaţia diatopică, cît şi variaţia diastratică.

Uneori chiar „informatorii ocazionali (secundari)”[21], care asistă la unele anchete (soţ/soţie, copii, vecini, aflaţi în casă în timpul înregistrărilor), pot oferi informaţii şi comentarii/completări preţioase cu privire la materialul cules[22]. Pentru a se asigura succesul investigaţiilor lingvistice, între anchetator şi informator se impune stabilirea unei anumite convenţii, a unei anumite forme de comunicare, anchetatorul fiind atît partener de comunicare, cît şi observator al competenţei expresive a vorbitorului său[23]. În acest fel, este reliefat caracterul social al anchetei, de maximă importanţă fiind atît relaţia anchetator - informator, cît şi contextul de comunicare, ce presupune judecarea faptelor de limbă în funcţie de parametrii în care s-a desfăşurat ancheta dialectală.

În principiu, informatorii înţeleg care este scopul anchetei dialectale şi încearcă să ofere un material lingvistic cît mai autentic. În acest sens, mulţi dintre subiecţii anchetaţi de noi au uzat, la început, de varianta literară a limbii, pentru ca ulterior să se corecteze şi să apeleze la pronunţarea regională. Alţii însă, dintr-o tendinţă de supraapreciere se corectează pentru a da impresia că ei sînt cei mai avizaţi cunoscători ai specificului local. De asemenea s-a observat că unii informatori, deşi sînt mai tineri, sînt mai conservatori în ceea ce priveşte formele arhaice decît cei mai vîrstnici. Pe de altă parte însă, cei tineri, din dorinţa de a arăta că în prezent în sat se vorbeşte ca la oraş şi nu „cum se vorbea odată”, vor să folosească varianta literară a limbii. Mulţi dintre ei însă, chiar în urma contactului cu şcoala, cu mass media, încearcă să păstreze norma dialectală, însă aceasta este uşor modificată.

O altă observaţie este aceea că informatorii încearcă să uzeze de o pronunţare standard la început, pentru ca, pe parcurs, să „cedeze” în faţa pronunţării regionale. Fenomene precum palatalizarea labialelor sînt sporadice mai ales la subiecţii vorbitori cu vîrsta cuprinsă între 8 şi

[19]Ancheta dialectală trebuie să ţină cont şi de variabilele sociolingvistice, de „variaţia limbajului în relaţie cu structura socială a comunităţii de vorbitori”; cf. E. Coşeriu, *op.cit.*, p. 133.

[20] De exemplu, pentru relevarea conservatorismului graiurilor, sînt preferate persoanele în vîrstă, de obicei femei şi cu un grad redus de instrucţie, în timp ce pentru cercetările care doresc să sublinieze inovaţiile lexicale se aleg informatori mai tineri, cu ocupaţii care presupun contacte sociale variate. Vezi Ionescu-Ruxăndoiu, *Probleme*, p. 80. Pe de altă parte, anchetele nu trebuie să aibă în vedere informatorii de vîrste şi categorii sociale extreme, ci subiecţi cît mai diferiţi, punctînd astfel şi variabilele sociolingvistice. Variaţia în vorbirea indivizilor este „condiţionată” de o serie de factori care nu trebuie neglijaţi în interpretarea rezultatelor anchetei dialectale: sexul, vîrsta, nivelul cultural, profesia, contactul cu factori purtători ai influenţei limbii literare; de asemenea, trebuie adăugaţi factorii care ţin de situaţia de comunicare: interlocutorul, subiectul, cadrul de comunicare.

[21] Termenul este utilizat de Ştefan Giosu, în capitolul *Metode de studiere a dialectelor*, din manualul *Dialectologie română*, p. 71.

[22] Pe lîngă completările din cadrul anchetei, aceştia pot oferi răspunsuri sau comentarii contradictorii faţă de cele ale subiectului vorbitor principal, oferind şi informaţii despre sinceritatea colaborării unor subiecţi vorbitori.

[23] Cf. S. Dumistrăcel, *Ancheta...*, p. 46, 51.

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)

30 de ani. Un alt aspect sesizat este că în timpul convorbirilor tematice informatorii au folosit îndeosebi pronunțarea regională, pe cînd în timpul desfășurării chestionarului au preferat să recurgă la o pronunțare cît mai apropiată de norma literară. Aceasta se datorează, probabil, și faptului că s-au abordat probleme din viața cotidiană a acestora (de exemplu cum se face țuica), sau probleme care le-au trezit o anumită sensibilitate (de exemplu amintiri din perioada războiului sau a revoluției, despre modalitățile de desfășurare a nunților mai demult).

În scopul identificării unui raport corect între inovație și conservatorism s-au folosit mai mulți subiecți vorbitori. Faptul că anchetatorul este originar din comună a făcut ca informatorii să se simtă confortabil atunci cînd folosesc pronunțarea regională. Au fost însă și cazuri în care, chiar dacă anchetatorul a folosit norma regională în conversații, informatorii s-au încăpățînat să folosească norma literară. De asemenea, în ceea ce privește folosirea chestionarului, li s-a explicat informatorilor care este scopul întrebărilor și că este important ca ei să ofere în răspunsurile lor vorbirea pe care o folosesc și în viața de zi cu zi (și nu varianta literară). Chiar și în aceste condiții, mulți au considerat că sînt supuși unui test și le era frică că nu vor da răspunsurile corecte, afișînd chiar o atitudine timorată. Alții au considerat că este un fel de joc, întrebările părîndu-li-se ușoare. Au fost și subiecți care au considerat că este important să se păstreze cumva tradițiile și vorbirea din sat și în acest caz au considerat binevenită această inițiativă.

Un rol major în obținerea unor rezultate optime în cadrul anchetei pe teren îl are *conținutul chestionarului*, obiectele/conceptele ale căror denumiri sînt cerute informatorilor trebuind să fie cunoscute acestora. La fel de important este și felul în care chestionarul este folosit (întrebările să fie grupate în funcție de conținut, pentru a se evita caracterul de interogatoriu al anchetei dialectale, rezultate bune oferind și modalitatea pornirii de la termeni concreți către termeni abstracți).De-a lungul timpului, chestionarul folosit de dialectolog în cadrul anchetei a suferit modificări privind conținutul.

Aceasta pote cuprinde o listă de cuvinte care ce urmează să fie transpusă din limba literară în graiul local (acest tip fiind utilizat în primele ceretări dialectale), o listă de cuvinte introduse în contexte mai largi, care se transpun, în întregul context, din limba literară în grai sau o listă de întrebări indirecte care vizează obiectul, acțiunea, conceptul ce urmează să fie definite. Ultimul tip de chestionar este cel mai răspîndit astăzi principalul avantaj fiind faptul că în întrebare nu este menționat cuvîntul așteptat ca răspuns de la informator, evitîndu-se astfel riscul ca informatorul să fie influențat de anchetator în selectarea răspunsurilor. Trebuite avut în vedere ca întrebările să fie adecvate particularităților geografice și etnografice ale comunei, dar și diversificate.

Utilizarea întrebărilor indirecte a atras după sine și o serie de efecte negative, constituindu-se în piedici în stabilirea unei relații anchetator-informator cît mai aproape de o situație normală de comunicare. Diverse păreri cu privire la efectele pozitive sau negative ale folosirii chestionarului în ancheta dialectală au fost consemnate de Stelian Dumistrăcel[24]. Prin urmare, chestionarul prestabilit a fost considerat unul dintre motivele principale care provoacă discrepanța dintre anchetă și vorbire, cea dintîi mediind ceva artificial. În aceeași direcție se situează părerile conform cărora utlizarea chestionarului va provoca adoptarea unei forme complet artificiale a gîndirii, situația de comunicare fiind asemănată cu tehnica de interogatoriu. Pe de altă parte, chestionarul este considerat un rău necesar, cel tematic putînd fi apropiat chiar de o formă de comunicare obișnuită și anume aceea în care se discută cu un străin despre un subiect de interes comun. În privința barierelor în comunicare cauzate de utilizarea chetionarului,

[24]Dumistrăcel (coord.), *Ancheta…*, p. 180.

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)

Ion Coteanu susține că: „întrebarea indirectă este cîteodată pur şi simplu imposibilă, sau se formulează atît de greu şi de complicat încît este preferabil să renunțăm la ea”[25].

Materialul obţinut din convorbirile tematice are avantajul de a fi mai spontan şi mai autentic (textele dialectale redînd vorbirea într-un registru mult mai aproape de cel familiar), față de cel obţinut cu ajutorul chestionarului. Dacă atunci cînd înregistrarea de răspunsuri se face pe baza chestionarului atenţia informatorului se îndreaptă asupra ,,codului”, prin crearea unui dialog între anchetator şi subiect, preocuparea principală a subiectului vorbitor este ,,mesajul”[26].

În cadrul textelor dialectale, Stelian Dumistrăcel realizează distincția între *etnotexte* (care sînt preponderent „tematice”, informatorul dezvoltînd un anumit subiect impus de către anchetator: obiceiuri de nuntă, botez, înmormîntare, reţete culinare, activități specifice comunității rurale)[27], *sociotexte* (care acoperă sfera textelor configurate din amintiri ale subiecților anchetați, cu o anumită valoare documentară) şi *narațiuni* (texte libere, uneori de mai mare întindere, care presupun o sintaxă mai liberă şi, implicit, mai elaborată, cît şi intervenția unor elemente din sfera afectivității)[28].

Pentru a spori încrederea informatorilor, se va urmări ca întrebările/textele tematice să fie legate de obiceiurile şi tradiţiile locale (legate de sărbătorile de iarnă sau de Paşte), de aspecte legate de viaţa de zi cu zi (*Cum se face săpunul de casă?*; *Cum se face stîna?*; *Cum se face piatra de var?*), de munca cîmpului (*Cum se face fînul?*; *Cum se cultivă cartoful?*), reţete culinare specifice zonei (*Cum se face z(e)ama de găină?*; *Cum se fac răciturile?*), de obiceiuri din tinereţe referitoare la nuntă, botez, înmormîntare; cu alte cuvinte, se va insista pe elemente regionale, bine cunoscute subiecților, pentru a nu le afecta spontaneitatea.

Cît privește condițiile de lucru, ancheta trebuie să se desfășoare fie acasă la informatori (doar cu informatorul sau cu informatorul şi cu ceilalți membrii ai familiei sale care pot aduce unele completări), fie la barul din sat (locul în care unii subiecți vorbitori manifestă deferență față de investigația anchetatorului). Alegerea subiecților presupune o oarecare răbdare; astfel, unii subiecți cu vîrstă înaintată, din cauza oboselii, cereau repetarea întrebărilor chiar şi de două-trei ori pînă să ofere un răspuns; alții par să anticipeze întrebările şi oferă, astfel, imediat răspunsurile. Pe lîngă surmenaj, intervine, de multe ori, şi factorul plictiseală, care conduce spre o totală lipsă de concentrare. Astfel, în unele cazuri, subiecții intervin din cînd în cînd pentru a afla dacă mai au de răspuns la multe întrebări. Au fost şi unii subiecți care au divagat, oferind explicații care nu aveau nici o legătură cu răspunsul.

O altă observație este aceea că subiecții femei se adaptează mai uşor după ce au acceptat convenția de lucru decît subiecții bărbați. Contrar aşteptărilor, unii subiecți bărbați au fost mai „limbuți” decît majoritatea subiecților femei, fapt care a dus uneori la o uşoară oboseală psihică. La alții însă s-a remarcat o timiditate care i-a făcut să nu fie ei înşişi în situația de comunicare. Acest lucru s-a îndreptat pe parcurs. Unii informatori au fost foarte buni pe un anumit compartiment al limbii (de exemplu conservă fonetismul local), dar nu au excelat (sau au fost chiar slabi) la celelalte. Astfel că un informator bun într-un anumit compartiment lingvistic, poate să ofere răspunsuri irelevante pentru celelalte compartimente lingvistice. Tot aşa unii

[25]Ion Coteanu, *Elemente de dialectologie a limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1961, p. 27.
[26] Vezi Magdalena Vulpe, *Commentaires métalinguistique dans les texts dialectaux*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică*, II, Bucureşti, 1971, p. 257-262.
[27] În legătură cu acest tip de texte, Adrian Turculeț precizează: „textele tematice au un caracter predominant descriptiv și o construcție sintactică mai rudimentară; în special cele care descriu activități tehnice (cum se face o roată sau o doniță, cum se potcovesc caii etc.) prezintă realizarea stilului științific la nivel popular”; cf. A. Turculeț, *Dialectologie română*, p. 24.
[28] Vezi S. Dumistrăcel, *Ancheta...*, p. 184.

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)

informatori care au părut foarte cooperanți la început, ulterior s-au dovedit a fi necomunicativi. Între informatori și anchetator s-a încercat o atmosferă prietenoasă, de încredere. Informatorii au fost mult mai cooperanți dimineața, cînd erau mai odihniți decît seara, cînd oboseala își spunea cuvîntul. Au fost însă și informatori care au fost mult mai buni seara, decît dimineața, întrucît datorită treburilor pe care trebuiau să le facă, nu se mai gîndeau la întrebări sau la conversații (care, în comparație cu munca lor, li se păreau inutile).

Un beneficiu important îl aduce posibilitatea de a reasculta materialul înregistrat, întrucît, din cauza notării pe moment se pot produce anumite erori. Astfel, apariția reportofoanelor a constituit un moment foarte important în ceea ce privește evoluția anchetelor dialectale, întrucît aceastea au dimensiuni reduse, pot funcționa o perioadă lungă de timp, foarte importantă fiind și claritatea înregistrărilor. Posibilitatea de a folosi acest tip de aparate, fără ca informatorul să ia acest lucru la cunoștință a fost discutat din punct de vedere al eticii profesionale.

Recomandabil este ca atunci cînd anchetatorul apelează la înregistrările „spion",să păstreze anonimatul subiecților, notînd pe fișă doar inițialele numelor și prenumelor acestora. Se pot observa situații în care subiectul este vizibil intimidat de prezența aparatului de înregistrat, iar atunci este recomandabil ca anchetatorul să încerce să plaseze aparatul respectiv înafara razei vizuale a subiectului sau să ia o pauză în ceea ce privește derularea întrebărilor, mimînd chiar oprirea dispozitivului de înregistrat, pentru a salva comunicarea din drumul spre eșec. De cealaltă parte, s-a constatat la unii informatori plăcerea de a fi înregistrați, prezența reportofonului constituind o confirmare însemnătății activității desfășurate.

Cu scopul de a examina reacțiile subiecților vorbitori în fața reportofonului, trebuie îmbinate situațiile în care vorbitorii au luat la cunoștință existența acestuia cu așa numitele înregistrări „mascate". Astfel, s-a observat astfel varietatea în ceea ce privește comportamentul subiecților în fața reportofonului, de la perceperea dispozitivului ca o barieră în comunicare, la ignorarea totală a acestuia[29], sau chiar la interpretarea acestuia ca fiind un „stimulent", făcîndu-i pe subiecți „să ia activitatea în serios". Au existat și cazuri în care gradul ridicat de formalitate a situației de comunicare a variat în jurul subiectului comunicării, adică a folosirii chestionarului sau a discuțiilor libere, utilizarea aparatului nesuscitînd reacții particulare.

Un alt aspect avut în vedere a fost acela al „camuflării" magnetofonului. În cazul chestionarului subiecții au știut că sînt înregistrați, însă în cazul convorbirilor tematice, cei mai mulți nu au știut de prezența magnetofonului. Au fost însă și subiecți care au știut tot timpul că sînt înregistrați, însă acest lucru nu i-a intimidat, ci i-a făcut să se simtă importanți și astfel au furnizat un material lingvistic autentic. S-a observat însă la aceiași subiecți vorbitori că la întrebările din chestionar oferă răspunsuri mai apropiate de norma literară, pe cînd în convorbirile tematice mai apropiate de norma dialectală. Astfel că unul și același subiect vorbitor nu palatalizează labialele sau labiodentalele și nu fricativizează africatele $c\Downarrow$ și $g\Downarrow$ atunci cînd răspunde la întrebări, însă o face de fiecare dată într-o situație obișnuită de comunicare.

Desfășurarea anchetei reprezintă, de fapt, rezultatul conlucrării tuturor factorilor menționați anterior. Bineînțeles, fiecare are o pondere diferită și, de cele mai multe ori, acțiunea benefică a unuia echilibrează o fisură cauzată de altul. În anchetele noastre, au existat cazuri în care o comunicare începută nu foarte promițător să se desfășoare chiar foarte bine, datorită stabilirii unei relații de comunicare eficientă. Au existat și situații în care vorbitorii să nu înțeleagă de la început scopul anchetei sau să fie timizi în comunicarea cu un străin, relația îmbunătățindu-se pe parcurs. Cîteodată, chiar entuziasmul subiecților a putut fi dăunător, discuția transformîndu-se

[29] Unii subiecți, deși au fost informați în legătură cu înregistrarea conversației cu reportofonul, nu au dat importanță acestui fapt pe toată durata conversației, intervenind mereu cu construcții de tipul „*scríji*!", „*complecțíază*!".

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)

într-o „ședătoare”, în care informatorii vorbeau în același timp, uneori contrazicîndu-se în privința răspunsurilor la întrebările din chestionar, caz în care se recomandă amînarea discuției referitoare la întrebări pentru a doua zi și observarea limbajului în situația creată. Intervenția altor oameni pe parcursul anchetei s-a dovedit interesantă uneori, mai ales atunci cînd subiecții mai tineri propuneau celor mai în vîrstă variante literare sau neologisme pentru răspunsurile la întrebări, informatorul refuzîndu-le, ca urmare a unei bune înțelegeri a scopului anchetei.

În orice caz, odată cu stabilirea unei relații de comunicare și a desființării barierei „om cu școală, om simplu”, ancheta iese din sfera unui interogatoriu, a unui examen, instituindu-se un dialog, un schimb de păreri pe diverse teme, din care, de cele mai multe ori, anchetatorul cîștigă mai mult confirmarea sau identificarea existenței unor particularități lingvistice.

BIBLIOGRAPHY

Caragiu Marioţeanu, Matilda, Giosu, Ştefan, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Todoran Romulus, *Dialectologie română*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1977

Coteanu, Ion, *Elemente de dialectologie a limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1961Dumistrăcel, Stelian, Hreapcă, Doina, Bîrleanu, Ion Horia, *Ancheta dialectală ca formă de comunicare*, Editura Academiei Române, Iași, 1997

Coşeriu, Eugen, *Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică*,Editura Ştiinţa, Chişinău, 1994

Hreapcă, D., *Anchetele pentru culegerea textelor dialectale. Aspecte metodologice*, în LR, XXIV, 1975, nr. 2

Petrovici, Emil, *Unele probleme de dialectologie și geografie lingvistică*, în „Limba română”, nr. 1, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954

Rusu, Valeriu, *Introducere în studiul graiurilor româneşti*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1977

Rusu, Valeriu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1984

Turculeţ, Adrian, *Dialectologie română*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2002

Vulpe, Magdalena, *Commentaires métalinguistique dans les texts dialectaux*, în *Actele celui de-al XII-lea Congres Internaţional de Lingvistică şi Filologie Romanică*, II, Bucureşti, 1971, p. 257-262

BDD-V4543 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:58:19 UTC)